

Üksinda galeriis

Kui Alexei Gordin jääb vaikseks, kas on siis tegemist metakriitilise naljaga filosoofiast kütkestatud kunstnike aadressil või vaevab Gordinit hirm, et teda ei võeta tõsiselt?

INDREK GRIGOR

Alexei Gordini näitus „Ma jäin vaikseks“ Kogo galeriis kuni 16. VI.

Alexei Gordini jutustuste tegelaskonda iseloomustab üksindus ja sündmuspaiku hüljatus. Ilmselt, kui seista galeriis üksinda, püksid rebadel, tekibki kummaline tunne. Nii delikaatsest intsidendist nagu kunstimuseumi külastamine saab pihtida koduköögi turvalises keskkonnas oma naisele ning filosoofilisi dialooge tuleb pidada sõprade seltskonnas nurga taga, mitte rahvarohketes kohvikutes.

Karikaturisti ei mõista naljalt hukka keegi teine, vaid karikaturist ise, kes varem või hiljem saab aru, et ta on ise samasugune, nagu need, keda ta pilab. Ent Gordin, kelle eesmärk ei ole laiatarbesatiir, vaid kunstiline enesepeegeldus, on eksistentsialistliku absurdi tõdemisest teinud oma loomingu keskse teema.

Kord saavad meist kõigist kunstnikud, sedastab Gordini värskel näitusel paneelalamurajooni ääreala roheluses istuvaid mehi kujutava maali pealkiri „Ma jäin vaikseks“. Ent kunsti tegemine on ka häbiväärne, selleks tuleb sulguda tualetti, nagu nähtub Gordini magistritöö sarja kuulunud maalist „Mitte segada“ („Do not disturb“, 2016), mis on praegu väljas Kiasmas, muuseumi kogude põhjal koostatud Läänemere maade kunstnike koondaval näitusel „Sinna ja tagasi“.

Üksindus kui universaal

Esmase impulsi ajal tundub end laua alla („Vernissage“, 2016) või prügikasti peitnud kunstnik („Nurga taga“, 2017) lihtsalt arg. Poolteist nädalat enne Tartu näituse avamist lõppes Valgas Brīvibasi galeriis Gordini isikunäitus „Veider tunne“, mille keskmes oli video hüljatud paneellinnakus skandeerivast kunstnikust „Ühe mehe paraad“ („One man parade“, 2017). Miks hüljatud linn? Miks mitte Tallinna Vabaduse väljak? Kas kunstnik häbeneb ennast ja oma probleeme? Või lihtsalt ei julge avalikkuse ette astuda?

Minu esimene meeldejääv kogemus *performance*'i-kunstiga on Non Grata kooli tippajast Pärnu linna kesksel jalakäijate tänaval, kus grupp õpilasi põlvitas maas ja peksis puuokstega kive. Linnarahvas käis mööda, vältides kramplikult kunstnikele vähimagi tähelepanu pööramist. Non Grata pärandis on hulganisti märksa agressiivsemaid

sekkumisi, millele ei saadud jätta reageerimata, ent just see äsja kirjeldatud ignorantsuse kogemus on minu arvates võti Gordini maailma. Küsimus ei ole arguses, avalikkusele demonstreerimine on lihtsalt mõttetu. Ent hüljatud linnad ja nurgatagused, mis on Gordini meelissündmuspaigad, ei ole ühiskondliku ükskõiksuse, vaid eksistentsiaalse üksinduse võrdkuju. Eksistentsialistlik kriis ei ole midagi kunstimaailmale eriomast. Ka kunstile täiesti kaugel inimene suhestub vaevata Gordini tegelaskujudega. Iseenesega üksi olemine on universaalne. Kõik katsed ühiskondliku tõrjutuse tunnet monopoliseerida, olgu need teostatud siis rahvuslike, sooliste, seksuaalsete, erialaliste või ükskõik milliste vähemuste poolt, on eos läbi kukkunud just seetõttu, et lõppude lõpuks tunneme kõik ennast hüljatuna, oled sa siis kassiir või kunstnik, Maximas või kunstiturul.

Ma panen teid raamatu sisse

Gordini stiili puhul on ta ise ja ka retseptsioon tunnistanud otseseid paralleele nõukogudeaegsete satiirajakirjadega Krokodil ja Pikker. Andreas Trossek, retsenseerides Kunst.ee-s (4/2015) Gordini näitust „Igavesti ei ole valmis“ Hobusepea galeriis, iseloomustab kunstnikku kui inimest, kes on Krokodili vahendusel lugema õppinud. Elnara Taidre viitab Vikerkaare kunstiloos (2017, nr 6) Gordini sarnasusele Peterburis 1980ndatel tegutsenud rühmitusega Mitki ja XX sajandi algusest Mihhail Larinovi loodud rahvapiltidest inspireeritud lihtsameelsete tegelastega. Kõiki neid ühendavaks jooneks on stilisatsioon, naivism ja „madalate“ teemade käsitlemine.

Ent Taidre on möönnud, et vähemalt sama pädev on pidepunktide otsimine tänapäeva eesti kunstnikega, näiteks Marko Mäetammega. Mina lisaksin ka Toomas Kuusingu. Temaga seob Gordini ennekõike naiivsus. Suuril silmil ollakse tunnistajateks kõige absurdsematele sündmustele. Ent kuigi ka Kuusingul on nostalgilisi sündmuspaiku, nagu kaljavaat tänavanurgal, suubuvad tema süžeed kiiresti sürrealistliku sümboolika ajatusse vaakumisse, Gordini huvitab aga ennekõike argipäev. Mäetamme puhul tuleb arvestada, et tema ja Gordin on oma loomingus eri etappides. Mäetamm on etableerunud meister, kellele kunst ja kunstimaailm on märksa vähem probleem, kui on argised küsimused, nagu perekond, mis loomingule keskendumist takistavad. Gordin seevastu alles võitleb koha eest parnassil ning leiab end ikka ja jälle küsimuse ees, mille nimel lahing õigupoolest käib. Ent nii Mäetamme kui Gordini loomingus – juhul kui nii üht kui ka teist vaadelda satiiriku või narri rollis – on üks puudus, mis toob meid tagasi ara kunstniku juurde. Kumbki ei portreteeri naljalt tegelikke isikuid. Mäetamme loomingus kujutatud pereliikmed on sisuliselt kunstniku enese osa. Tõsi, esinedes kirjaniku rollis on Mäetamm märksa salvavam („Juubeliaasta“, 2016).

Jelena Skulskaja on autobiograafilise argipoesia suurmeistrist Sergei Dovlatovist kirjutades meenutanud, kuidas kirjanik olevat korduvalt kaaskondlasi ähvardanud lausega: „Ma panen teid raamatu sisse.“ Ma ei kujuta ette, et sellised sõnad võiksid tulla üle Gordini

Kunst on Alexei Gordini maailmas absoluut. Erinevalt filosoofiast, mis seisab suurte surnud filosoofide õul, ei vaja kunst kunstnikku.
Alexei Gordin

huulte. Kunstnikele adresseeritud naljade märklaud on üldjuhul autor ise. Seda kinnitab ka asjaolu, et Gordin on mitmel maalil kujutatud sõnumid tätoveerinud oma kehale. Nii on ta nimetissõrme küljel fraas „Buy my Works“ („Osta mu teoseid“) ja üle rinna jookseb kiri „I am the only piece of art here“ („Mina olen siin ainus kunstiteos“).

Eneseiroonia kõrval on kunstnikul rida galeriste ja kuraatoreid pilavaid töid, kus neid kujutatakse salakavalate sadistidena. Kogo galerii näitusel on maal, kus hüljatud linna pimedusse eksinud inimesed, nähes kauguses kumamas galerii aknaid, loodavad, et ei ole siiski lootusetult kadunud. Ent galerii on lõks, kust ei ole väljapääsu. Seda nii kunstnikule, kellele näituse avamine ei too kergendust („In Your Head“ / „Sinu peas“, 2016), kui ka küllastajaile, kes leiavad end otseses mõttes kinnimüüritud olevat („Bad Idea“ / „Halb mõte“, 2017).

Filosoofid ja kunst on surnud

Kunst on Gordini maailmas absoluut. Kunstnik on mõttetu (*video-performance*, 2016) ja tema loodul ei ole tähendust („Alone in the gallery“ / „Üksi galeriis“, 2016). Erinevalt filosoofiast, mis seisab suurte surnud filosoofide õlul, ei vaja kunst kunstnikku. See tuleb välja ka surnuaeda kujutavalt maalilt. Näituse pressiteate autor Tanel Rander spekulatsioonib, et koos Arthur Dantoga maha maetud idee kunsti surmast on sama surnud kui kunst ise. Kunst on jõudnud surmajärgsesse olukorda, mida ükski elusolend ei saa kogeda. Ainus loogiline järeldus saab siin olla, et kunstnike tegevus ei erine finants-spekulantide omast. Gentrifikatsiooni fenomen on selle hea näide majandusest.

Gordini motivatsioonikõnelaadsest videost „Ma jäin vaikseks“ kumab läbi kentsakas, ent väga levinud arusaam, et verbaalne tekst, ning veelgi enam kirjasõna, on täpne ja üldarusaadav. Kui sõna on kirjutanud filosoof, on see tähenduslik ja väärtuslik. Kujutavas kunstis, eriti kunstniku kirjutatuna, on sõna aga kahtlane, ning mis veelgi hullem, korrumpeerib puhast kunsti kui meediumi, millest ei saagi rääkida ning millest peab seetõttu vaikima, nagu on Gordin edastanud, kui pidas tühjas Tallinna linnahallis esitluse viitega Wittgensteini „Tractatus“ kuulsaimale lausele (*video näitusel* „Ma jäin vaikseks“, 2018).

Elnara Taidre on vahendanud oma essees Gordini enese selgitust meediumi ja meetodi valikule: tegemist on ennekõike vastutulekuga vaatajale, publiku kõnetamine talle tuttavlikus keeles. Kui Gordin nüüd rääkimise asemel rusikaga rinnale tagudes vaikimisele tähelepanu pöörab, kas on siis tegemist metakriitilise naljaga filosoofiast kütkestatud kunstnike aadressil? Või vaevab teda hirm, et madalate teemade ja karikatuurse vormi tõttu ei võeta teda kunstnikuna tõsiselt, nagu hoiatas kolm aasta tagasi Andreas Trossek Kunst.ee retsensioonis? Seni kuni nii üks kui teine oletus peab paika, on kõik väga hästi. Mul oleks väga kahju, kui Gordin hakkaks tõsiseks, ent jagan Trosseki hirmu, et vormiline järjepidevus, milles Gordin töötab, võib viia iseenda kordamisele ja tingida olukorra, kus tähelepanu saamiseks on ainus tee küünilisuse vinti peale keerata.